

بررسی رابطه سرمایه اجتماعی با میزان هویت جمعی

جعفر هزار جریبی، دانشیار گروه علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبایی*

سعید لهراسبی، کارشناس ارشد برنامه ریزی رفاه اجتماعی

چکیده

در این پژوهش هدف، بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و هویت جمعی در میان دانشجویان ۱۸-۲۹ ساله دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبایی می باشد. این مطالعه از نوع پیمایشی است که بر روی ۳۳۴ نفر از دانشجویان ۱۸-۲۹ ساله دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبایی که ۲۵۳ نفرشان زن و ۸۱ نفرشان مرد بوده‌اند و با روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای انتخاب شده‌اند، صورت گرفته است. ابزار جمع‌آوری اطلاعات در این پژوهش پرسشنامه بوده است. در این پژوهش متغیر مستقل سرمایه اجتماعی و متغیر وابسته میزان هویت جمعی می باشد. برای تحلیل داده‌ها از آمار توصیفی و ضریب همبستگی پیرسون و ضریب تعیین آر-اسکواتر برای پیش‌بینی میزان تغییرات متغیر وابسته با متغیر مستقل استفاده شده است. یافته‌های حاصل از بررسی نشان داد که:

فرضیه اصلی تحقیق مبنی بر رابطه بین سرمایه اجتماعی و هویت جمعی تایید گردید.

۲- فرضیه‌ای که در آن‌ها متغیرهای هویت قومی و هویت ملی متغیر وابسته بودند، تایید گردید.

۳- فرضیه‌ای که متغیر هویت فراملی، متغیر وابسته آن بود رد شود.

نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد که در کل سرمایه اجتماعی تأثیری مستقیم و معنادار بر هویت جمعی دارد. در مجموع از نتایج پژوهش، می‌توان چنین استنباط کرد که دانشجویان مورد مطالعه به نسبت دارای هر سه نوع هویت قومی، ملی و جهانی بوده که این هویت‌ها چندان تقابل و ضدیتی با هم نداشته و در صدد نفی یکدیگر نبوده‌اند بلکه در یک حالت رفت و برگشتی قرار گرفته‌اند.

واژه‌های کلیدی: سرمایه اجتماعی، هویت جمعی، کنش‌گر اجتماعی، سطوح خرد، کلان و تلفیقی

مقدمه

افراد با توجه به ویژگی‌های اجتماعی معین و ایفای نقش‌های اجتماعی خاص در لایه‌های مختلف اجتماعی، در گروه‌های اجتماعی ارادی و غیر ارادی مختلفی عضویت دارند که عضویت در هر یک از این گروه‌ها هویت جمعی متفاوتی به آن‌ها می‌بخشد. با توجه به این که افراد در موقعیت‌های مختلف کنشی در لایه‌های مختلف اجتماعی، با توسل به عضویت شان در گروه‌های گوناگون، خود را شناسایی می‌کنند، دارای هویت‌های جمعی گوناگونی هستند که از آن جمله‌اند: هویت سنی، جنسی، شغلی، نقشی، قومی و ... در این خصوص یکی از مهم‌ترین متغیرهای تاثیرگذار در روابط بین فردی و بین گروهی، سرمایه اجتماعی می‌باشد. این متغیر افراد را قادر می‌سازد تا شبکه‌ای از روابط اجتماعی را نسبت به یکدیگر حفظ کنند و تداوم بخشند. سرمایه اجتماعی، شبکه‌هایی با هنجارهای اعتماد و عمل متقابل بوده و ویژگی خاصی از ساختار روابط اجتماعی کنش‌گران می‌باشد. سرمایه اجتماعی می‌تواند نگرش‌ها و طرز تلقی‌های افراد را نسبت به اقوام موجود در جامعه و هم‌چنین طرز تلقی آنان را از ملیت و قومیتشان تحت تاثیر قرار دهد و موجب تقویت یا تضعیف هویت ملی و همبستگی جمعی شود. بنابراین، هویت جمعی به میزان تداخل و امتزاج گروه‌ها در همدیگر وابسته است و میزان تداخل گروه‌ها نیز به میزان و نوع تعاملات اجتماعی افراد و گروه‌ها بر می‌گردد. در جوامع معاصر و تفکیک‌یافته دو نوع تعامل اساسی در میدان‌های تعاملی جامعه قابل تصور است: روابط درون گروهی که به روابط فرد با اعضای گروه خودی یا «ما» بر می‌گردد و روابط برون گروهی که

شامل روابط فرد با افراد خارج از گروه می‌شود. هر یک از این روابط در روابط اجتماعی و همبستگی گروهی و در نتیجه هویت جمعی اثرات متفاوتی دارد. این روابط حایز منشأ دوگانه است: از یک طرف همکاری و تفاهم بین گروهی موجب تقویت انسجام کل می‌شود و از طرف دیگر همزمان، همکاری و تفاهم بین گروهی ایجاد اختلال در نظم‌های خرد و انسجام محلی می‌نماید (چلبی، ۱۳۷۵: ۲۷). با توجه به مطالب فوق متوجه می‌شویم که در دنیای مدرن داشتن یک هویت منحصر و واحد بدون تعامل و ارتباط با هویت‌های دیگر بیشتر به یک اوهم شبیه است تا واقعیت. این تحولات و فرصت‌ها انسان را قادر می‌سازد با گرایش‌ها و ترکیب‌های گوناگون به بازسازی هویت خود همت گمارد. این بازسازی را می‌توان در سه سطح شناسایی کرد: سطح قومی، سطح ملی و سطح جهانی. بنابراین پژوهش حاضر، به بررسی رابطه و تاثیر سرمایه اجتماعی بر این سه سطح از هویت خواهد پرداخت.

بیان مسئله

امروزه مسأله هویت جمعی و فرهنگی از جنبه‌های گوناگون و از سوی متفکران و نظریه‌پردازان بسیاری مطرح است و شرایط فعلی جهان و ارتباط و رویارویی فرهنگ نیز بر اهمیت موضوع افزوده است. مسائلی از قبیل بحران هویت، بی‌هویتی یا بیگانگی اجتماعی، هویت قومی، هویت سیاسی، هویت دینی و ..... همگی حول محور هویت قرار گرفته است. آن‌چه مشخص است این است که هر انسانی از خویش تصویر و تعبیری در ذهن دارد و جهان را طوری می‌بیند. به موضع آدمی در قبال این موضوعات (انسان، جهان، ارزش‌ها) که اولاً

مختلف خرد، میانی و کلان جامعه آسان، سریع و کم هزینه و مطمئن می سازد و بدین وسیله آنان را در رسیدن به اهداف مشترک اجتماعی کمک می کند. یکی از عوامل موثر بر فرایند توسعه در جهان موضوع سرمایه اجتماعی تاثیر گذارده است. پژوهشگران می خواهند با استفاده از کارهای پاتنام، کلمن و بوردیو چارچوبی نظری برای بررسی تاثیر شبکه های روابط مردم بر فرصت های زندگی شان فراهم کنند. از آن جا که ظهور و تداوم هنجارها ریشه در ارزش های درونی افراد دارد و از طرف دیگر هنجارها به عنوان یکی از ارکان اصلی در تشکیل سرمایه اجتماعی دارای نقش می باشند، و منبع به وجود آورنده ارزش های درونی افراد به صورت القایی یا ادراکی، منابع سرمایه اجتماعی خواهند بود، به روشنی می توان دریافت که وجود منابع هویت و منابع معرفت (منابع سرمایه اجتماعی) در هر جامعه، پایه و اساس ارزش های درونی افراد جامعه است که از طریق کنش های فردی امکان ظهور هنجار را به وجود آورد. ظهور و تداوم هنجارها پایه ای برای تشکیل سرمایه اجتماعی است، بنابراین هر چند منابع سرمایه اجتماعی به صورت بالقوه، قابلیت ایجاد سرمایه اجتماعی را در بر دارد، اما برای بالفعل شدن آن نیازمند ظهور اعتماد و شبکه های اجتماعی است که به آن «ابزارهای علی» اطلاق می شود. در واقع هنجارها و شبکه های اجتماعی، ابزارهایی هستند که قابلیت تشکیل سرمایه اجتماعی از منابع آن را بالفعل می سازند. فالک و کیلپاتریک^۱ معتقدند، وجود منابع هویت و معرفت از طریق تعامل با یکدیگر منجر به بروز رفتارهای همکاری (بر اساس اعتماد) به منظور تامین منابع و منافع

از وحدت و انسجام برخوردار باشد، ثانیاً نزد آدمی معتبر و مطابق واقع جلوه کند، ثالثاً شفاف و واضح باشد، رابعاً اثرات خویش را در همه وجوه و شئون فردی و اجتماعی آدمی نشان دهد می توان «هویت» نام نهاد (کاجی، ۱۳۷۸: ۲۷).

نکته ای که در این جا لازم است خاطر نشان کرد این است که هویت در ارتباط با دیگر افراد مورد بررسی قرار می گیرد و بدون توجه به زندگی اجتماعی و روابط مابین انسان ها هویت معنایی نخواهد داشت، به عبارت دیگر هویت محصول ارتباط و تعامل است یعنی دیگری باید وجود داشته باشد تا من ساخته و درک شود. «خود» از طریق فهم و ارتباط با دیگری و در فرآیند جامعه پذیری شکل می گیرد.

در این میان شناخت رابطه سرمایه اجتماعی و هویت و تاثیر متقابلی که این دو متغیر بر یکدیگر دارند اهمیت یافته و موضوع تحقیقات و پژوهش های زیادی قرار گرفته است. نخست باید دانست که سرمایه اجتماعی چیست و منابع شکل دهنده آن کدامند؟

انسان ها در ارتباط با یکدیگر به پدیده ای به نام جامعه شکل می دهند. آن با یکدیگر یک محیط انسانی با تمامی ساخت های روان شناختی و اجتماعی - فرهنگی آن بوجود می آورند. در یک جمع بندی می توان گفت سرمایه اجتماعی، مجموعه ای از منابع و ذخایر ارزشمندی است که به صورت ذاتی و نهفته در روابط اجتماعی گروه های نخستین، ثانوی و در سازمان اجتماعی (نهادهای رسمی و غیر رسمی) وجود دارد. ذخایری نظیر اعتماد، صداقت، حسن تفاهم، همدردی، تعلق و همبستگی، فداکاری و ..... سرمایه اجتماعی از طریق این منابع کنش های کنش گران را در سطوح

¹ - Falk & Kilpatrick

مشترک می‌گردد (تشکیل سرمایه اجتماعی) (مویدف، ۱۳۸۵:۴۷).

از نظر تاثیر هویت بر سرمایه اجتماعی و بالعکس، آن چنان که فوکویاما می‌گوید: سرمایه اجتماعی در جایی یافت می‌شود که سنت جامعه عمیقاً در تاریخ یک قوم یا ملت ریشه داشته باشد. هویت اجتماعی، ارتباطات اجتماعی را امکان‌پذیر می‌کند و خود از آن منتج می‌شود و از سوی دیگر وقتی جامعه با گسستگی در معناداری مواجه گردد، بحران هویت پدید می‌آید (رجایی، ۱۳۷۳:۹۶). از جمله آثار بحران و ضعف هویت، بیکاری و فقر، اعتیاد و فحشاء، عدم کارآیی نظام تربیتی، ضعف وجدان کار نیروی انسانی و کسست بین نسلی است که در آن شرایط، فرد از فردیت خود و موجودیتش احساس بدی پیدا می‌کند که بی‌اعتمادی، منفی‌بافی و جامعه‌گریری پیامد آن است (معیدف، ۱۳۸۵:۳۶).

لذا سؤال مطرح شده در وهله‌ی اول این است که جوانان دانشگاهی و غیر دانشگاهی از نظر هویت‌یابی چه تفاوتی با یکدیگر دارند. انتظار می‌رود که جوانان دانشگاهی، بخصوص در سال‌های انتهایی تحصیل، توانسته باشند در محورهای اساسی هویت‌یابی (هدف زندگی، شغل، سیاست، تشکیل خانواده، علایق شخصی و روابط با جنس مخالف) به جهت‌گیری خاصی برسند و نسبت به قشر غیر دانشگاهی به دلیل برخورداری از منابع غنی‌تر سرمایه اجتماعی از جهان‌بینی، بینش و مواضع فکری و عقیدتی روشن‌تری برخوردار باشند.

از این رو هدف پژوهش حاضر پاسخ‌گویی به سوالات زیر بر اساس یافته‌های تجربی است: عوامل اجتماعی از چه جایگاهی در تعیین هویت برخوردار است و شامل

چه وجوهی است؟ سرمایه اجتماعی به عنوان یکی از وجوه شاخص عوامل اجتماعی موثر بر هویت چه میزان از تغییرات آن را تبیین می‌کند؟ سرمایه اجتماعی چیست و دارای چه ابعادی است؟ چگونه می‌توان رابطه سرمایه‌ی اجتماعی و ابعاد هویت را تعیین کرد؟ در این پژوهش از طریق پیمایش و گردآوری و تحلیل داده‌ها سعی در روشن ساختن ابعاد مختلف این پرسش‌ها خواهد شد.

ضرورت و اهمیت موضوع

از آن جایی که هویت یک دستگاه مفهومی چند وجهی است و این مفهوم با اجزای ناهمگون، گروه‌های یک دست می‌آفرینند و در پیوستارها، مرزهای آشکار ترسیم و گروه‌ها را به هویت‌های ثابت تبدیل می‌کند، برای عوامل دگرگون‌کننده و سازنده اجتماعی ضرورت و اهمیت اساسی می‌یابد، لذا آگاهی نسبت به هویت‌ها و توانایی در ترکیب و نحوه تعامل آن‌ها با یکدیگر موجب شکل‌دادن به الگوهای کنشی جوانان شده و راه را برای تعاملات اجتماعی بهتر و انسانی‌تر باز می‌کند و عدم آگاهی از هویت‌ها و نحوه ترکیب آن‌ها و نیز ارتباطشان با سرمایه اجتماعی ما را دچار وضعیت و شرایط بی‌ثبات و ناپایدار و سرانجام بحران هویت می‌کند. از این رو پرداختن به موضوع هویت و عناصر تشکیل‌دهنده و لایه‌های مختلف آن در این تحقیق ضروری می‌نماید.

چارچوب مفهومی پژوهش

از آن جایی که هویت از مفاهیم پیچیده و مبهم در حوزه علوم انسانی بوده و همواره در بین جامعه‌شناسان،

پذیرفته و تغییر می کند البته این نظام ها با توجه به ماهیتشان هویت های مختلفی را به فرد القاء می کنند؛ مثلا در نظام خانواده بر اساس تعلق و وابستگی نقش ها به یکدیگر نوعی هویت خاص گرا در فرد درونی می شود اما با ورود به دوران جوانی و تحصیل در مراکز آموزش عالی نوعی جهش در وابستگی عاطفی شخص صورت می گیرد. از جمله منابع تجربی مرتبط با این دیدگاه، پژوهش دکتر محمد عبداللهی می باشد که به این موضوع اشاره دارد که: افراد متناسب با موقعیت و شرایط نظام اجتماعی هویت های متنوعی را کسب می کنند که از سطح خاص تا عام گسترده است.

دیدگاه کنش گرایان بر خلاف دیدگاه ساختار گرایان هویت را پدیده ای در حال ایجاد شدن و جدید می داند که در هیچ زمان و مکانی ثابت نخواهد بود و همواره در حال شکل گیری و تغییر است. این موضوع ما را به سوی فرایند جامعه پذیری سوق می دهد که توسط کولی و مید مطرح گردیده که در طی آن افراد ارزش ها و هنجارهای موجود جامعه را همواره درونی کرده و از این طریق اجتماعی می شوند. این روند همواره خویشتن خود را از طریق سازماندهی نگرش های فردی مهم دیگران در قالب نگرش های سازمان یافته اجتماعی یا گروهی شکل می دهد (مید، ۱۹۶۴:۲۲۲). طبق این دیدگاه هویت دانشجویان مورد مطالعه ما که دارای سطوح مختلف هویت قومی، ملی، جهان وطنی بوده در ارتباط با ساختار اجتماعی که در آن زندگی می کنند شکل گرفته و متناسب با آن هویت ها رفتار می کنند.

مطالب فوق نشان دهنده این است که این موضوع هویت در دیدگاه های ساختارگرایی و کنش متقابل به صورت دو گانه مورد توجه بوده بدین معنا که بیشترین اهمیت را

روانشناسان، فیلسوفان و ... محل مناقشه بوده، با این اوصاف تبیین این موضوع و عوامل موثر در شکل گیری آن از عهده ی نظریه و یا حتی یک مکتب بر نمی آید لذا سعی شده حتی المقدور این مفهوم از زوایای گوناگون مورد کنکاش قرار گرفته و با توجه به دیدگاه ها و نظریه های مطرح در سه سطح کلان، خرد و تلفیقی، چهار جوب مفهومی نسبتا جامعی ارایه شود.

در سطح کلان نظریه ساختارگرایی یا واقعیت اجتماعی مطرح است. بر اساس این دیدگاه هر چند نظام اجتماعی از مجموعه کنش گران فردی تشکیل گردیده اما در تحلیل نهایی این کنش گران سهمی نداشته و کاملا منفعل و متأثر از شرایط ساختار(اقتصادی - اجتماعی - فرهنگی - تاریخی) می باشند. بر این اساس هویت نیز به عنوان یک واقعیت اجتماعی متأثر از ساختار و شرایط اجتماعی بوده و فرد در شکل گیری هویت خود نفشی مؤثر ندارد. تغییرات هویت نیز تابع تغییرات محیطی است، تا مادامیکه تغییری در محیط صورت نگیرد، هویت نیز تغییر نمی کند. دورکیم به عنوان بنیان گذار جامعه شناسی بر این مطلب صحه می گذارد و بیان می دارد که جوامع مبتنی بر همبستگی مکانیکی بیشتر دارای هویت خاص تر بوده و افراد یک قطاع چون کاملا در آن تحلیل رفته اند، از این رو هویت خاص آن قطاع را دارند در مقابل جوامع مبتنی بر همبستگی مکانیکی دارای هویت عام تر بوده و با گسسته شدن مرزهای قطاعی پیچیده تر می شوند و فرد در مجموعه این روابط می تواند هویت های متنوعی را کسب و تجربه نماید. پارسونز نیز به تاسی از دورکیم معتقد است که هویت انسان از همان آغاز زندگی و در تمامی طول هستی اش به طور مداوم در مناسباتی با فرهنگ و اجتماع ساخت

یا به کنش‌گر فردی یا به ساختار اجتماعی می‌دهند، اما جامعه‌شناسان تلفیق‌گرا سعی دارند که این دوگانگی را در تبیین پدیده‌های اجتماعی از بین برده و اهمیتی تقریباً برابر و یکسان برای کنش‌گر اجتماعی و ساختار اجتماعی در نظر گیرند (پیرسون، ۱۳۸۰: ۱۶۰).

در جمع‌بندی نتایج حاصل از مرور دیدگاه‌های نظری و منابع تجربی موجود در ارتباط با اجتماع و اعضای کنش‌گر آن، آن‌چه معنا و مفهوم می‌یابد اینست که شکل‌گیری و یا تغییر هویت بستگی به عوامل و شرایط مختلف در سطح خرد و کلان و ارتباط متقابل این دو دارد. نکته‌ای دیگر که باید به آن اشاره کرد اینست که یک فرد می‌تواند دارای چندین هویت مختلف بوده و وجود آن‌ها در کنار همدیگر به منزله نوعی تعارض و تناقض و یا نفی یکدیگر قلمداد نمی‌شود بلکه این هویت‌ها می‌توانند در تعامل با یکدیگر بوده و بسته به شرایط و موقعیت‌های مختلف اجتماعی یکی از آن‌ها شکل غالب پیدا کرده و فرد بر اساس آن خود را شناخته و در قبال آن احساس تعلق، تعهد و دلبستگی کند.

بررسی دیدگاه‌های مطرح شده در بخش نظری سرمایه اجتماعی نیز نشان می‌دهد که سرمایه اجتماعی را می‌توان در سطوح مختلف مورد بررسی قرار داد که از جمله می‌توان به دو سطح کلان (MACRO LEVEL) و سطح خرد (MICRO LEVEL) اشاره کرد (کریشنا و شرایدر، ۱۹۹۹: ۴۷). در سطح کلان درباره جایگاه کلی یک سازمان در زمینه اجتماعی، سیاسی و فرهنگی و شبکه‌های ارتباطات بیرونی بحث شده و در سطح خرد به دو نوع سرمایه اجتماعی موجود در داخل سازمان پرداخته می‌شود. دیدگاه‌های کلمن، پوتنام، بوردیو و

فوکویاما از سرمایه اجتماعی نزدیکی فراوانی با یکدیگر دارند که همه آن‌ها را می‌توان در رویکرد شبکه‌ای به سرمایه اجتماعی جای دارد و به محورهای سه‌گانه ذیل در سرمایه اجتماعی تاکید دارند:

۱- اعتماد اجتماعی: اعتماد اجتماعی مفهوم اساسی سرمایه اجتماعی است که بعد هنجاری، شناختی و ذهنی آن به شمار می‌رود. این اعتماد نتیجه تعاملات اجتماعی موجود در گروه‌ها، انجمن‌ها و فعالیت‌های اجتماعی است، به خصوص اگر این اعتماد از حد فردی به سطح اجتماعی انتقال یابد، به عنوان یک سرمایه باارزش تلقی می‌گردد.

۲- مشارکت اجتماعی: یکی از مولفه‌های مهم سرمایه اجتماعی که محصول وضعیت شبکه روابط اجتماعی می‌باشد، میزان مشارکت شهروندان در نظام اجتماعی است. مشارکت اجتماعی را در واقع فرایند سازمان یافته‌ای می‌توان به شمار آورد که از سوی افراد جامعه به صورت آگاهانه، داوطلبانه و جمعی با در نظر داشتن هدف‌های معین و مشخص به منظور سهیم شدن در منابع ارزشمند مختلف انجام می‌گیرد. نحوه عینی چنین مشارکتی حضور در جشن‌ها و مراسم مذهبی و اجتماعی است که فرد از طریق آن کنش مشارکتی از خود بروز می‌دهد.

۳- تعلق (پیوند) اجتماعی: شامل پیوندهای اجتماعی مبتنی بر تشابه و صمیمیت است. در اینجا تاکید بیشتر بر منابع شخصی محدود است. پیوندهای خانوادگی، همسایگی و دوستی نزدیک، این نوع سرمایه اجتماعی را شامل می‌شوند. این پیوندها شامل دو بعد هنجاری و ساختاری است (فیلد، ۱۳۸۶: ۷۱-۷۰ به نقل از ولکاک، ۲۰۰۱: ۱۴-۱۳).

- ۷- بین تعلق اجتماعی و هویت فرا ملی رابطه وجود دارد.
- ۸- بین مشارکت اجتماعی و هویت قومی رابطه وجود دارد.
- ۹- بین مشارکت اجتماعی و هویت ملی رابطه وجود دارد.
- ۱۰- بین مشارکت اجتماعی و هویت فراملی رابطه وجود دارد.

روشن شناسی پژوهش

برای انجام این پژوهش با توجه به ماهیت ساختاری این تحقیق از روش پیمایشی استفاده شد. روش اسنادی برای مطالعه ادبیات موضوع، بررسی پیشینه تحقیق و مبانی نظری و مسائل مربوط به آمارها و اطلاعات مورد استفاده قرار گرفته است که با استفاده از کتاب‌ها، نشریات، مقالات داخلی و خارجی انجام شده است. به منظور توصیف و تحلیل مسائل مطرح شده در فرضیات از روش پیمایش استفاده شده است. در این راستا جهت سنجش موضوع مورد مطالعه از تکنیک پرسشنامه استفاده گردیده است. در این تحقیق جامعه آماری از کلیه دانشجویان دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبایی تهران که در مقطع کارشناسی ۱۴۹۴ دانشجوی زن و ۳۰۱ دانشجوی مرد، در مقطع کارشناسی ارشد ۳۶۴ دانشجوی زن و ۲۴۱ دانشجوی مرد و در مقطع دکتری ۱۵ دانشجوی زن و ۵۸ دانشجوی مرد (سال تحصیلی ۸۹-۸۸) تشکیل شده است. در این پژوهش از نمونه گیری طبقه ای یا سهمیه ای استفاده شده است؛ بدین صورت که کل دانشجویان دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه علامه

در این پژوهش سعی شده است تا متغیر مستقل سرمایه اجتماعی و ابعاد آن که شامل اعتماد، مشارکت و احساس تعلق و یکی بودن با اعضای گروه های نخستین که فرد در آن ها عضویت دارد و با اعضای آن در ارتباط است و رابطه آن با متغیر وابسته یعنی هویت جمعی و ابعاد سه گانه ی آن یعنی هویت قومی، ملی و فرا ملی مورد شناسایی و سنجش قرار گیرد و در واقع این تعلق و پیوند اساس شکل گیری تعاملات اجتماعی درون گروهی، میان گروهی و برون گروهی و دستیابی به خود شکوفا شده در سطح هویت می باشد.

فرضیه های تحقیق

فرضیه اصلی:

۱- بین میزان برخورداری دانشجویان از سرمایه اجتماعی با میزان هویت جمعی دانشجویان رابطه وجود دارد.

فرضیه های فرعی

- ۲- بین اعتماد اجتماعی و هویت قومی رابطه وجود دارد.
- ۳- بین اعتماد اجتماعی و هویت ملی رابطه وجود دارد.
- ۴- بین اعتماد اجتماعی و هویت فرا ملی رابطه وجود دارد.
- ۵- بین تعلق اجتماعی و هویت قومی رابطه وجود دارد.
- ۶- بین تعلق اجتماعی و هویت ملی رابطه وجود دارد.

نمونه‌گیری در حدود یک دهم طبقه بندی شده‌اند. در جدول زیر تعداد نمونه هر گروه مشخص شده است:

طباطبایی (۲۴۷۳ نفر) با معیار تحصیلات به سه قسمت کارشناسی، کارشناسی ارشد و دکتری به تفکیک جنس تقسیم شده‌اند که بر اساس حجم نمونه (۳۳۴ نفر) که از فرمول کوکران به دست آمده است و نسبت

نمونه		جمعیت		
مرد	زن	مرد	زن	
۴۱	۲۰۲	۳۰۱	۱۴۹۴	کارشناسی
۳۲	۴۹	۲۴۱	۳۶۴	کارشناسی ارشد
۸	۲	۵۸	۱۵	دکتری

و تعهد و تکلیف، متعلق، منتسب و مدیون به آن می‌داند (عبداللهی، ۱: ۱۳۷۴)

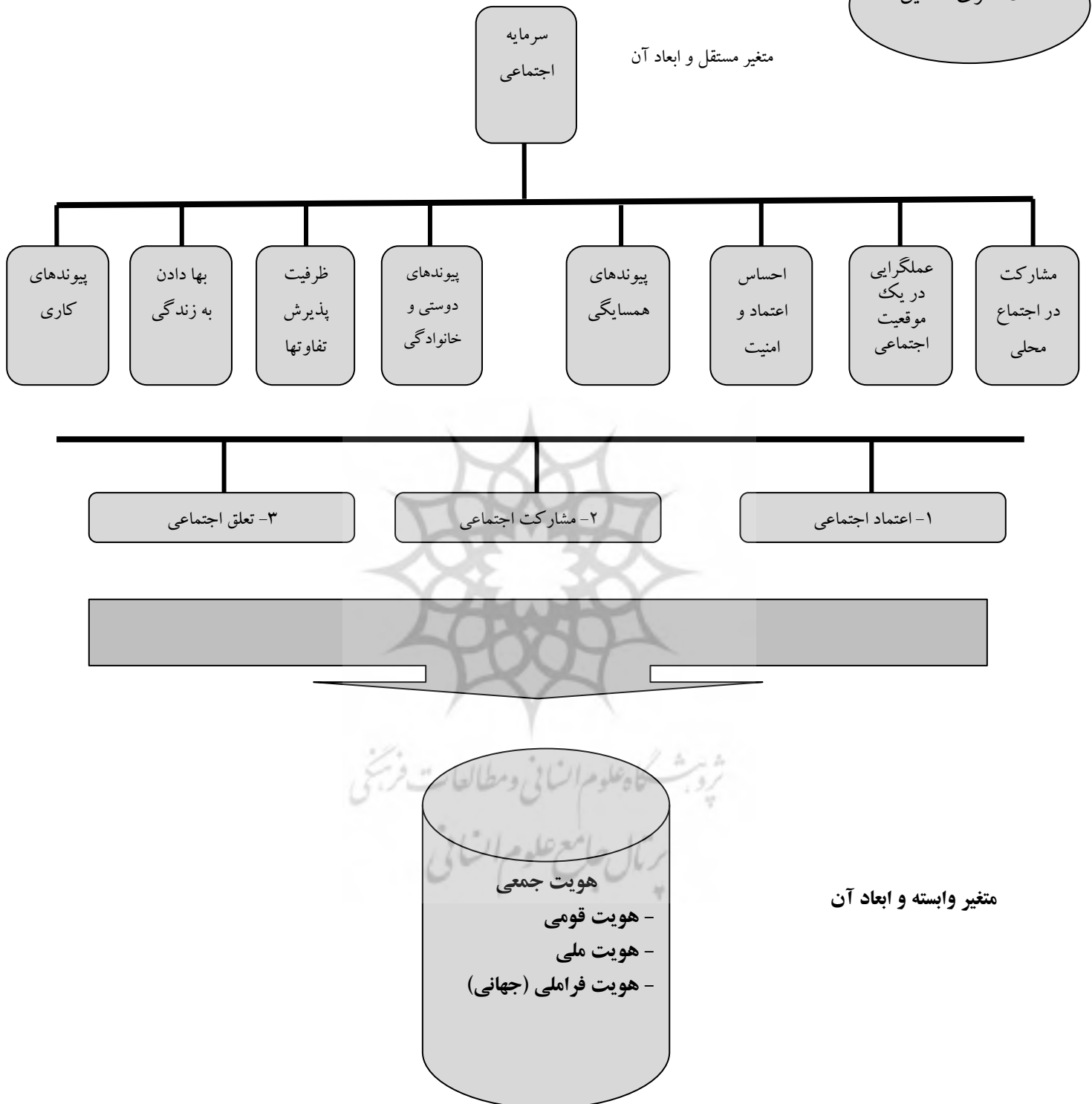
در تحلیل داده‌ها برای تعیین میزان رابطه میان متغیرهای مستقل و وابسته از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است. در هر مورد ضریب همبستگی (R) برای نشان دادن شدت ارتباط بین دو متغیر، ضریب تعیین (R Square) برای پیش‌بینی میزان تغییرات متغیر وابسته با متغیر وابسته با معنی داری آماری (Sig) برای تعیین قابلیت تعمیم همبستگی مورد نظر به جمعیت کل، آمده است.

تعاریف متغیرها

متغیر وابسته در این تحقیق میزان هویت جمعی بوده که شامل ابعاد هویت قومی، ملی و جهان‌وطنی می‌باشد. منظور از هویت جمعی (Collective Identity) هویتی است که فرد در فرآیند اجتماعی شدن و ارتباط با گروه‌ها یا واحدهای اجتماعی موجود در جامعه کسب می‌کند و مشخص‌ترین آن‌ها گروه یا واحد اجتماعی یا حوزه قلمرویی است که فرد خود را از لحاظ عاطفی

مدل نظری تحقیق

تعریف عملیاتی هویت جمعی

هویت قومی: (Ethnic Identity)

وارمز و ناندا گروه‌های قومی را دسته‌هایی از مردم می‌دانند که خودشان را از گروه‌های دیگر جامعه یا از جامعه‌ای بزرگ‌تر به عنوان یک کل متمایز می‌کنند. یک گروه قومی میان خودگروه‌های دیگر در جامعه به ترسیم مرزهای قومی می‌پردازند که چنین مرزبندی‌هایی هم سبب تقویت همبستگی درون‌گروه‌ها و هم عامل جدایی‌شان از گروه‌های دیگر می‌شوند. این مرزها باید مبتنی بر یک زبان، میراث نژادی، یا مذهب مشترک، مناسک، ارزش‌های مشترک یا

یک وطن مشترک باشند. بنابراین هویت قومی تجربه‌ای ذهنی، فردی است که شخص را به یک گروه قومی خاص وابسته می‌کند (وارمز، ۱۹۹۸: ۲۰۵).

تعریف عملیاتی

شاخص‌های هویت قومی را می‌توان بر اساس جدول ذیل دسته‌بندی کرد و برای هر کدام گویه‌هایی در قالب طیف لیکرت در نظر گرفت. لطفاً میزان موافقت خود را با هر یک از جملات زیر مشخص نمایید.

ردیف	گویه‌ها	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد
۱	من به زادگاهم عشق می‌ورزم					
۲	من به زبان مادری‌ام عشق می‌ورزم					
۳	من پایبند به آداب و رسوم محلی خود هستم					
۴	من از قومیت خود احساس غرور و بزرگی می‌کنم					
۵	علاقه زیادی به گذشته تاریخی خود دارم					
۶	در صورت فراهم آمدن امکانات حاضر نیستم در جایی غیر از زادگاهم زندگی کنم					
۷	کرد، لر یا فارس بودن فرقی ندارد، مهم این است که در یک کشور زندگی می‌کنیم					
۸	اگر فرزندی داشته باشم ترجیح می‌دهم که با هم قوم خود ازدواج کند					
۹	بهتر است آدم دوست، همسایه و همکارش را از بین قوم خود انتخاب کند					
۱۰	اگر کسی با هم قوم خودش زندگی کند کمتر دچار مشکل می‌شود					

هویت ملی: (National identity)

احساس همبستگی با اجتماع بزرگ ملی، آگاهی از آن و احساس وفاداری به آن و همچنین فداکاری در راه آن است (اشرف، ۱۳۷۲: ۸)

تعریف عملیاتی

هویت ملی دارای شاخص های: تعلق خاطر مشترک، وفاداری مشترک و میراث مشترک است که بر اساس گویه های مندرج در جدول سنجیده می شود.

ردیف	گویه ها	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد
۱۱	پرچم سه رنگ ایران مایه سرافرازی ماست					
۱۲	من به سرزمین ایران عشق می ورزم					
۱۳	من به زبان فارسی عشق می ورزم					
۱۴	من افتخار می کنم که ایرانی هستم					
۱۵	لازم است برای آبادانی ایران تلاش کنیم					
۱۶	اسلام مایه سربلندی ایرانیان است					
۱۷	دولت جمهوری اسلامی ایران افتخاری برای من است					
۱۸	فردوسی، حافظ، مولوی، باعث افتخار ما ایرانیان است					
۱۹	خیلی وقت ها به خود می گویم ای کاش در ایران به دنیا نمی آمدم					
۲۰	گاهی احساس می کنم از مردم ایران متنفرم					

هویت جهان وطنی: (Cosmopolitatan Identity)

احساس تعلق و تعهد به جهان به عنوان یک کل (تامیلنسون، ۱۳۸۱: ۲۵۲)

برای عملیاتی کردن هویت فراملی لازم است شاخص ها و اجزاء آن را شناسایی و سپس بر اساس گویه ها مورد سنجش قرار دهیم

تعریف عملیاتی

ردیف	گویه‌ها	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد
۲۱	همه جای دنیا سرای من است					
۲۲	همه انسان‌ها صرف نظر از زبان، مذهب و نژاد قابل احترامند					
۲۳	ایده "بنی آدم اعضای یکدیگرند که در آفرینش ز یک گوهرند" سرلوحه زندگی من است					
۲۴	در مقابل یک فرد به صرف اینکه ممنوع من است احساس مسئولیت می‌کنم					
۲۵	من علاقمند به انجام فعالیت‌های بشر دوستانه در سطح جهانی هستم					
۲۶	همه ما باید برای داشتن جهانی آرام و بدون جنگ تلاش کنیم					
۲۷	منشور حقوق بشر برای من قابل احترام است					
۲۸	برای من ارزش‌های جهان مهم‌تر از ارزش ملی - قومی است					
۲۹	بهتر است به غریبه‌ها (غیر ایرانی‌ها) اعتماد نکنیم					
۳۰	حاضر نیستم با هیچ غیر ایرانی دوست، همکار یا همسایه باشم					

متغیر مستقل: (سرمایه اجتماعی)

متغیر مستقل در این تحقیق سرمایه اجتماعی است که ابعاد سه‌گانه تعلق اجتماعی، مشارکت اجتماعی و اعتماد اجتماعی برای آن مفروض است. تاجیخس تعریفی مرکب از سرمایه اجتماعی مبتنی بر تحقیقات پاتنام، کلمن، فوکویاما، بوردیو کریشنا ارائه می‌کند: آگاهی شهروندان نسبت به مسائل اجتماعی که در چهارچوب اعتماد و هنجارهای عمل متقابل و به واسطه شکل‌های داوطلبانه و به صورت افقی سازمان یافته‌اند و خارج از حوزه دولت و اقتصاد قرار دارند و کنش

های جمعی عامل المنفعه‌ای را موجب می‌شوند (تاجیخس، ۱۳۸۲: ۳۰)

تعریف عملیاتی سرمایه اجتماعی

میزان اعتماد به افراد و سازمان‌ها، احساس تعلق و روابط با گروه‌های نخستین و میزان مشارکت و همکاری با گروه‌های نخستین و اجتماعی، بر این مبنا سرمایه اجتماعی دارای سه بعد اعتماد، تعلق و مشارکت اجتماعی است که برای هر یک به صورت مجزا گویه‌هایی در نظر گرفته شده است.

اعتماد اجتماعی

میزان اعتماد به گروه های نخستین مانند خانواده، فامیل، دوستان، همسایگان و نیز گروه ها و موسسات اجتماعی دولتی و غیر دولتی است.

تعریف عملیاتی

به هر یک از افراد و گروه های زیر چقدر اعتماد دارید؟

ردیف	گویه ها	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد
۱	به اعضای خانواده					
۲	به اعضای فامیل					
۳	به دوستان					
۴	به همسایگان					
۵	به همکاران					
۶	به انجمن های دانشجویی					
۷	گروه های مذهبی (هیأت ها، انجمن های اسلامی و جلسه های قرآن)					
۸	به گروه ها و موسسه های دولتی					
۹	به گروه ها و موسسه های خیریه					
۱۰	به گروه های صنفی					
۱۱	به بسیج (مسجد، دانش آموزان، دانشجویی)					
۱۲	به شوراهای (محله، شهر و ...)					
۱۳	به گروه های علمی و دانشجویی					
۱۴	به سازمان های غیر دولتی یا NGOها					

احساس تعلق اجتماعی

احساس تعلق و یکی بودن با اعضای خانواده، فامیل، دوستان و همسایگان که در چهار پرسش آورده شده است

تعریف عملیاتی

شما تا چه نسبت به افرادی که نام برده می شوند احساس تعلق و یکی بودن می کنید؟

ردیف	گویه ها	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد
۱	نسبت به اعضای خانواده					
۲	نسبت به فامیل					
۳	نسبت به دوستان					
۴	نسبت به همسایگان					

مشارکت اجتماعی

همکاری و مشارکت در فعالیت های جمعی اعضای خانواده و خویشاوندان درجه اول، فامیل، دوستان و همسایگان که در چهار پرسش سنجیده شده است.

تعریف عملیاتی

مذهبی، تفریح‌های جمعی مربوط به افراد زیر شرکت

کنید؟

اگر موقعیت آن پیش بیاید، تا چه حد امکان دارد در فعالیت‌های جمعی مانند عروسی و عزاداری، مراسم

ردیف	گویه‌ها	خیلی کم	کم	متوسط	زیاد	خیلی زیاد
۱	مربوط به اعضای خانواده					
۲	مربوط به فامیل					
۳	مربوط به دوستان					
۴	مربوط به همسایگان					

پایایی مناسب وسیله اندازه‌گیری است. این آزمون در مورد سوالاتی به کار می‌رود که مجموعاً یک مفهوم را اندازه‌گیری می‌کنند. جدول زیر ضرایب آلفا را برای ۸ شاخص مورد استفاده ما نشان می‌دهد.

آلفای کرونباخ میزان همسازي درونی گویه‌ها را نشان می‌دهد. مقدار آلفای کرونباخ بین صفر و یک نوسان دارد ($0 < \alpha < 1$). چنانچه $\alpha = 1$ باشد، دقت کامل ابزار اندازه‌گیری است و برعکس چنانچه $\alpha = 0$ باشد بیانگر عدم دقت کامل و تکرار پذیری اندازه‌گیری است. ضریب آلفای کرونباخ مساوی یا بالاتر از $0/5$ بیانگر

جدول شماره ۲

Alpha	تعداد گویه‌ها	نام شاخص
۰/۷۷	۱۰	هویت قومی
۰/۸۸	۱۰	هویت ملی
۰/۷۲	۱۰	هویت فراملی
۰/۸۲	۳۰	هویت جمعی فرد (مرکب از سه شاخص قبل)
۰/۷۱	۴	تعلق اجتماعی
۰/۸۳	۱۳	اعتماد اجتماعی
۰/۶۴	۴	مشارکت اجتماعی
۰/۸۵	۲۱	سرمایه اجتماعی فرد (مرکب از سه شاخص قبل)

می‌باشد که نشان از پایایی بالای شاخص‌های مذکور می‌باشد. مقدار آلفا برای شاخص اعتماد اجتماعی و تعلق اجتماعی نیز در حد نسبتاً قابل قبولی می‌باشد. تنها

ملاحظه می‌شود که ضرایب آلفا برای ۶ شاخص هویت قومی، هویت ملی، هویت فراملی، هویت جمعی، اعتماد اجتماعی و سرمایه اجتماعی در حد بالایی (بالای $0/70$)

برای تعیین میزان رابطه میان متغیرهای مستقل و وابسته از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است. در هر مورد ضریب همبستگی (R) برای نشان دادن شدت ارتباط بین دو متغیر، ضریب تعیین (R Square) برای پیش بینی میزان تغییرات متغیر وابسته با متغیر مستقل، و ضریب معنی داری آماری (Sig) برای تعیین قابلیت تعمیم همبستگی مورد نظر به جمعیت کل، آمده است.

یافته های پژوهش

داده های توصیفی

در شاخص میزان مشارکت اجتماعی است که ضریب آلفا عدد متوسطی را نشان می دهد. یکی از دلایلی که باعث شده که این شاخص دارای آلفای کوچکتری نسبت به دیگر شاخص ها باشد، شاید تعداد کم گویه های مورد استفاده در این شاخص باشد.

روش تحزیه و تحلیل داده ها

در برگیرنده روش های آمار توصیفی که شامل استفاده از میانگین، انحراف معیار، درصد، نمودار و جداول فراوانی است و نیز روش های آمار استنباطی که در آن

جدول شماره ۳- توزیع هویت جمعی پاسخ گویان

		فراوانی	درصد	فراوانی تجمعی
valid	ضعیف	۵	۱.۵	۱.۵
	متوسط	۲۱۸	۶۵.۳	۶۶.۸
	قوی	۱۱۱	۳۳.۲	۱۰۰.۰
	جمع	۳۳۴	۱۰۰.۰	

باشد. کسانی که نمره ای بین ۲۹ تا ۶۷ آورده اند هویت جمعی ضعیف، کسانی که نمره آن ها بین ۶۸ تا ۱۰۶ است هویت جمعی متوسط و کسانی که نمره آن ها بین ۱۰۷ تا ۱۴۵ است هویت جمعی قوی دارند.

از تعداد ۳۳۴ پاسخگو تعداد ۵ نفر یعنی معادل ۱/۵ درصد پاسخگویان دارای هویت جمعی ضعیف، تعداد ۲۱۸ نفر معادل ۶۵/۳ درصد پاسخگویان دارای هویت جمعی متوسط و تعداد ۱۱۱ نفر معادل ۳۳/۲ درصد پاسخگویان دارای هویت جمعی قوی هستند. حداقل نمره ممکن برای این متغیر ۲۹ و حداکثر آن ۱۴۵ می

جدول شماره ۴- توزیع سرمایه اجتماعی پاسخ گویان

		فراوانی	درصد	فراوانی تجمعی
valid	پایین	۲۶	۷.۸	۷.۸
	متوسط	۲۷۸	۸۳.۲	۹۱.۰
	بالا	۳۰	۹.۰	۱۰۰.۰
	جمع	۳۳۴	۱۰۰.۰	

یافته‌های حاصل از تحلیل داده‌ها نشان می‌دهد که در بررسی رابطه بین ابعاد سرمایه اجتماعی و هویت جمعی از ۱۰ فرضیه تحقیق، ۷ فرضیه که ارتباط میان ابعاد سه گانه سرمایه اجتماعی و بعد قومی و ملی هویت جمعی را می‌سنجیده‌اند تایید شده‌اند که فرضیه اصلی تحقیق نیز جزو آن به شمار می‌رود و ۳ فرضیه که روابط میان ابعاد سه گانه سرمایه اجتماعی و بعد فراملی هویت را می‌سنجیده‌اند رد شده‌است.

از تعداد ۳۳۴ پاسخگو تعداد ۲۶ نفر یعنی معادل ۷/۸ درصد پاسخگویان دارای سرمایه اجتماعی پایین، تعداد ۲۷۸ نفر معادل ۸۳/۲ درصد پاسخگویان دارای سرمایه اجتماعی متوسط و تعداد ۳۰ نفر معادل ۹ درصد پاسخگویان دارای سرمایه اجتماعی بالا هستند. حداقل نمره ممکن برای این متغیر ۲۱ و حداکثر آن ۱۰۵ می‌باشد. کسانی که نمره ای بین ۲۱ تا ۴۸ آورده‌اند سرمایه اجتماعی پایین، کسانی که نمره آن‌ها بین ۴۹ تا ۷۷ است سرمایه اجتماعی متوسط و کسانی که نمره آن‌ها بین ۷۸ تا ۱۰۵ است سرمایه اجتماعی بالایی دارند.

۱- رابطه بین میزان سرمایه اجتماعی (مستقل) با هویت جمعی (وابسته)

یافته‌های تحلیلی:

جدول ۵- بررسی رابطه بین سرمایه اجتماعی و هویت جمعی

	R	R Square	Sig
مقادیر	.۴۴۷	۲۰۰.	۰۰۰۰.

- ۱- فرضیه اصلی تحقیق مبنی بر رابطه بین سرمایه اجتماعی و هویت جمعی تایید گردید.
- ۲- فرضیه ای که در آن‌ها متغیرهای هویت قومی و هویت ملی متغیر وابسته بودند تایید گردید.
- ۳- فرضیه ای که متغیر هویت فراملی، متغیر وابسته آن بود رد شد.

همانطور که در جدول فوق ملاحظه می‌شود ضریب همبستگی میان متغیر سرمایه اجتماعی و هویت جمعی برابر با ۰/۴۴۷ می‌باشد که نشان دهنده یک رابطه متوسط و مستقیم بین این دو متغیر می‌باشد به این معنی که هرچه میزان سرمایه اجتماعی بیشتر شود به میزان متوسطی میزان هویت جمعی نیز افزایش خواهد یافت. بنابراین فرضیه اصلی تحقیق تایید گردید.

۲- تحلیل رگرسیون چند گانه

بنابراین آن چه در قسمت آزمون فرضیات به دست آمد از این قرار است:

جدول ۶- تحلیل رگرسیون چند گانه

	R	R Square	F	Sig
Model	.۴۴۸	۲۰۱.	۲۷.۵۸۷	۰۰۰.

ما در این تحقیق مورد بررسی قرار ندادیم. مقدار Sig برابر با ۰/۰۰۰ است که نشان می دهد رابطه مورد نظر میان متغیرهای مستقل با متغیر وابسته را با قبول ۱ درصد خطا و اطمینان ۹۹ درصد می توان به جامعه آماری یعنی دانشجویان دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبائی که در سال تحصیلی ۸۹-۱۳۸۸ مشغول به تحصیل هستند تعمیم داد.

همان طور که در جدول فوق مشاهده می شود ضریب همبستگی چند گانه متغیرهای مستقل میزان تعلق اجتماعی، میزان اعتماد اجتماعی و میزان مشارکت اجتماعی با متغیر وابسته میزان هویت جمعی برابر با ۰/۴۴۸ می باشد که نشان دهنده یک همبستگی متوسط و مستقیم است. ضریب تعیین برابر با ۰/۲۰۱ است که نشان می دهد در مجموع ۲۰ درصد از تغییرات متغیر وابسته هویت جمعی توسط سه متغیر مستقل مذکور تبیین می شود و ۸۰ درصد آن توسط این متغیرها قابل تبیین نیست که احتمالاً "مربوط به عوامل می باشد که

۳- معادله رگرسیون

		ضرایب استاندارد نشده		ضرایب استاندارد		t	Sig
		B	Std. Error	Beta			
Model	۱	(Constant)	۶۲.۷۹۷	۳۳۴.	۱۱۲.	۱۴.۴۵۸	۰۰۰.
		تعلق اجتماعی	.۶۰۳	۱۰۵.	۲۹۳.	۱.۸۰۷	۰۷۲.
		اعتماد اجتماعی	.۵۳۶	۳۰۹.	۱۳۵.	۵.۰۹۹	۰۰۰.
		مشارکت اجتماعی	.۶۶۱			۲.۱۳۸	۰۳۳.

ثابت بودن سایر متغیرها، با افزایش یا کاهش یک واحد انحراف استاندارد در متغیر میزان تعلق اجتماعی به

ضریب استاندارد رگرسیون (Beta) برای متغیر میزان تعلق اجتماعی ۰/۱۱۲ است که نشان می دهد با فرض

نتیجه‌گیری و پیشنهادات

با توجه به مساله پژوهش اهداف این بررسی نیز در دو سطح تعریف شده‌اند: در سطح توصیف، تعیین میزان و ابعاد هویت جمعی و سرمایه اجتماعی بین دانشجویان دانشکده علوم اجتماعی علامه طباطبایی و در سطح تحلیل و تبیین دستیابی به نوع رابطه و میزان تاثیر سرمایه اجتماعی بر هویت جمعی و تعیین میزان واریانس تبیین شده هویت جمعی دانشجویان توسط سرمایه اجتماعی به عنوان اهداف پژوهش تعریف شده‌اند.

با این اهداف و ضرورت‌ها و فرض وجود رابطه بین سرمایه اجتماعی و هویت جمعی و تاثیر متفاوت ابعاد سرمایه بر هویت مجموعه‌ای از نظریه‌های جامعه‌شناسان مورد بررسی قرار گرفت.

نتایج تحقیق نشان می‌دهد که از میان ابعاد سه‌گانه سرمایه اجتماعی (تعلق، اعتماد و مشارکت) میزان اعتماد اجتماعی در سطح نازلی قرار دارد که این خود سبب افزایش هزینه‌ها در تعاملات درون‌گروهی، میان‌گروهی و برون‌گروهی می‌شود که تاثیر آن را بر تحلیل هویت‌های قومی و ملی و گرایش به سوی هویت فراملی می‌توان مشاهده کرد.

در مجموع از نتایج پژوهش، می‌توان چنین استنباط کرد که دانشجویان مورد مطالعه به نسبت دارای هر سه نوع هویت قومی، ملی و جهانی بوده، این هویت‌ها چندان تقابل و ضدیتی با هم نداشته و در صدد نفی یکدیگر نبوده بلکه در یک حالت رفت و برگشتی قرار گرفته‌اند در این میان تاثیر سرمایه اجتماعی به عنوان

اندازه ۰/۱۱۲ واحد انحراف استاندارد در همان جهت در متغیر وابسته میزان هویت جمعی ایجاد می‌شود که البته با توجه به مقدار Sig این مقدار به لحاظ آماری در سطح ۰/۰۵ معنی‌دار نبوده و بنابراین قابل تعمیم به جمعیت آماری نمی‌باشد (Sig=۰/۰۷۲). ضریب استاندارد رگرسیون (Beta) برای متغیر میزان اعتماد اجتماعی برابر با ۰/۲۹۳ است که نشان می‌دهد با فرض ثابت بودن سایر متغیرها با افزایش یا کاهش یک واحد انحراف استاندارد در متغیر میزان اعتماد اجتماعی ۰/۹۳ انحراف استاندارد در همان جهت در متغیر وابسته میزان هویت جمعی ایجاد می‌شود. این مقدار به لحاظ آماری در سطح ۰/۰۱ معنی‌دار بوده و بنابراین قابلیت تعمیم به جمعیت آماری را دارد (Sig=0/000<0/01). ضریب استاندارد رگرسیون (Beta) برای متغیر میزان مشارکت اجتماعی برابر با ۰/۱۳۵ است که نشان می‌دهد با فرض ثابت بودن سایر متغیرها با افزایش یا کاهش یک واحد انحراف استاندارد در متغیر میزان مشارکت اجتماعی ۰/۱۳۵ انحراف استاندارد در همان جهت در متغیر وابسته میزان هویت جمعی ایجاد می‌شود. این مقدار به لحاظ آماری در سطح ۰/۰۵ معنی‌دار بوده و بنابراین قابلیت تعمیم به جمعیت آماری دارد (Sig=0.033<0/05). بنابراین معادله استاندارد رگرسیون به شکل زیر می‌باشد:

(میزان استاندارد مشارکت اجتماعی) + ۰/۱۳۵ = (میزان استاندارد اعتماد اجتماعی) + ۰/۲۹۳ + (میزان استاندارد تعلق اجتماعی) = ۰/۱۱۲ = میزان استاندارد هویت جمعی

۴- الوانی، مهدی و میرعلی نقوی (۱۳۸۱)، سرمایه اجتماعی، مفاهیم و نظریه ها در فصلنامه مطالعات مدیریت شماره ۳۳ و ۳۴ دانشگاه علامه طباطبایی.

۵- اینگلهارت، روبرت (۱۳۷۰)، تاریخ اندیشه اجتماعی (جلد اول)، ترجمه: جواد یوسفیان و علی اصغر مجیدی، تهران: انتشارات امیر کبیر.

۶- بوردیو، پیر (۱۳۸۰)، نظریه کنش: دلایل عمل و انتخاب عقلانی، ترجمه: مرتضی مردیها، تهران: انتشارات نقش و نگار

۷- بوردیو، پیر (۱۳۸۴)، شکل های سرمایه، ترجمه افشین خاکباز و حسن پویان، تهران، شیرازه.

۸- بیکر، ترز، ال، (۱۳۷۷)، نحوه انجام تحقیقات اجتماعی، ترجمه، هوشنگ نایی، تهران، روش.

۹- پاتنام، رابرت، (۱۳۸۰)، دموکراسی و سنت های مدنی، ترجمه: محمد تقی دلفروز، تهران: سلام.

۱۰- پاتنام، رابرت، (۱۳۸۴)، جامعه برخوردار، سرمایه اجتماعی و زندگی عمومی، ترجمه: افشین خاکباز و حسن پویان، تهران: شیرازه.

۱۱- جنکینز، ریچارد، (۱۳۸۱)، هویت اجتماعی، ترجمه: تورج یار احمدی، تهران: نشر شیرازه.

۱۲- چلبی، مسعود، (۱۳۷۵)، هویت های قومی و رابطه آن با هویت ملی در ایران، تهران: دفتر امور اجتماعی وزارت کشور.

۱۳- دور کیم، امیل، (۱۳۶۹)، درباره تقسیم کار اجتماعی، ترجمه: باقر پرهام، تهران: کتابسرای بابل.

۱۴- دارندرف، رالف، (۱۳۸۱)، انسان اجتماعی: مجیدی، تهران: انتشارات آگاه.

عامل مهمی در ارتقا سطح هویت جمعی که بستر زاینده آن تعاملات اجتماعی و خیر مشترک منتج از آن است غیر قابل انکار می باشد.

از آن جا که میزان سرمایه اجتماعی در بین دانشجویان مورد مطالعه به جهت ضعف بدنه جامعه ی مدنی در سطح پایینی است، می توان با انتخاب نمونه ای از افراد دارای ارتباطات قوی با جمعیت ها و انجمن های مدنی میزان هویت جمعی آنان اندازه گیری شود تا میزان اثر گذاری این سرمایه بر هویت جمعی و ابعاد آن سنجیده شود و هر چند بر اساس یافته های پژوهش، رابطه بین متغیرها به دست آمده است، ولی برای دست یابی به میزان واقعی هویت جمعی و نیز سرمایه اجتماعی و وضعیت آن در ابعاد گوناگونش در میان دانشجویان و یا مردم بهتر است با افزایش نمونه به مقدار قابل قبول، پژوهش در سطحی گسترده تر و با قابلیت تعمیم پذیری بیشتر صورت گیرد.

منابع

۱- از کمپف استوارت (۱۳۷۰). روانشناسی اجتماعی کاربردی، ترجمه: فرهاد ماهر، انتشارات آستان قدس رضوی.

۲- اشرف، احمد (۱۳۷۲)، هویت ایرانی، فصلنامه گفتگو شماره ۲.

۳- الطایبی، علی (۱۳۸۲)، بحران هویت قومی در ایران، تهران: نشر شادگان.

- 23- Bendich, Anderson (1991) Imagined community: London verso revised, second edition.
- 24- Hobsbawm, Eric (1983), The Invention of Tradition. Cambridge Cambridge University press
- 25- Marshal, Gordon (1996), Oxford Conise Dictionary of Sociology: Oxford University Press.
- 26- Mead, H. (1965) Mind, Self and Society. From the statud point of a social behavior, The University of Chicago Press Thriteanth Imperession.
- 27- Warmrs, Richard and Serena Nanda (1998) cultural Anthropology United states of America: Wardworth publshing Company
- 28- Stryker Sheldon and peter, J.Burke (2000)The Post Present and Future of an Identity Theory Social Psychology quarterly.
- 29- Turner, Jonathan. H (1998)The Structure of Sociological Theory: Sixth Edition. Belmont: Hadsworth publication.
- 30- Web site/www.core Concepts Identity and Community : Htm. The problem of Identity.
- 31- Falk. Ian, Kilpatrick. Sue (2000) what is Social Capital? A study of Interaction in a community European Society for rural Sociologia Ruralis, Vol 40, No.1.
- ۱۵- روشه، گی، (۱۳۷۶)، تغییرات اجتماعی، ترجمه منصور وثوقی، تهران: نشر نی.
- ۱۶- عبدالهی، محمد و حسین بر، محمد عثمان، (۱۳۸۱)، گرایش دانشجویان بلوچ به هویت ملی در ایران، مجله جامعه‌شناسی ایران: دوره چهارم شماره ۴.
- ۱۷- فوکویاما، فرانسیس، (۱۳۸۵)، پایان نظم، ترجمه: غلامعباس توسلی، نشر حکایت قلم نوین.
- ۱۸- فیلد، جان، (۱۳۸۶)، سرمایه اجتماعی، ترجمه: غلامرضا غفاری و حسین رضائی، تهران: انتشارات کویر.
- ۱۹- کلمن، جیمز (۱۳۸۴)، نقش سرمایه اجتماعی در ایجاد سرمایه انسانی، ترجمه: افشین خاکباز و حسن پویان، تهران: شیرازه.
- ۲۰- گیدنز، آنتونی، (۱۳۷۸)، تجدد و تشخیص، ترجمه: ناصر موقیان، تهران: نشر نی.
- ۲۱- مروت، برزو، (۱۳۸۳)، بررسی عوامل موثر بر هویت جمعی غالب در نزد دانشجویان دانشگاه های شهرستان سنندج، پایان نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی علامه طباطبائی.
- ۲۲- ولکاک، مایکل و دیپاناریان، (۱۳۸۵)، سرمایه اجتماعی و تبعات آن بر توسعه، ترجمه: خاکباز و پویان، تهران: نشر شیرازه.